

AZ AKÁC A MEZŐGAZDASÁG FAFAJA

KERESZTESI BÉLA AKADÉMIKUS

Az akác Észak-Amerikából származik. Az USA-nak azonban természetes akácerdőségei valójában nincsenek. Az akác természetes elterjedési területén — ami 1500×1000 km-nyi — pionír fafaj. Főként a tölgyesek és más lombos erdők újulatában jelenik meg, majd viszonylag gyorsan átadja helyét a tölgyeknek és más, lombos fafajoknak. Nitrogénfelhalmozása azonban így is kedvezően hat az újulatokra és a fiatalosokra. A felnőtt erdőkben csak kisebb faállományfoltjai, vagy szálanként egyes fái maradnak fenn. Az USA legnagyobb ismert akácfaja (big locust) a Great-Smoky Mountains Nemzeti Parkban, az óriásfák erdejében van. Négy évtizeddel ezelőtt a vihar fele koronáját leszakította, a rokkant fapatriárka 35 m magas, törzsének átmérője 1,5 m. Akác-telepítéseket főként az erózió elleni védekezés céljából és külszíni szénbányák rekultivációja érdekében hoznak létre.

Az akácot *Vadas Jenő* szerint 1710—1720 között hozták be Magyarországra. Tömeges elterjedése a szabadságharc után következett be. A kiegyezéstől az első világháborúig 100 ezer ha akácerdőt telepítettek, a két világháború között 60 ezer ha-t, a második világháború után pedig 120 ezer ha-t. A pionír akácból mi magyarok hoztunk létre erdőalkotó főfafajt.

Az akáctermesztés első korszakában az akác a volt Osztrák-Magyar Monarchia országaiban terjedt el. Ennek köszönhető, hogy ez idő szerint az utódállamokban együtt 549 ezer ha akácerdő van. Ehhez hasonló akáctermesztési súlypont a második világháború után Dél-Koreában, illetve Kínában alakult ki. A hazai erdőkben az akác az általa elfoglalt 280 ezer ha-ral a legjobban elterjedt fafaj.

Az akác nálunk meghonosítása óta szorosan kötődik a mezőgazdasághoz. A második világháború előtt a kisparaszti gazdaságok kedvelt fafaja volt, s maradt utána is, hiszen ez idő szerint az akácok 55%-a a tsz-ekben és állami gazdaságokban, tehát a mezőgazdasági nagyüzemekben van.

Az akác terület további növekedése csaknem kizárólag a mezőgazdaságban várható, a gazdaságos növénytermesztésre nem alkalmas földeket ültetik majd be számottevő részben ezzel a fafajjal.

A második világháború után az államosított faipar a meglévő akácerdők számottevő részben gyenge minőségű fáját alig tudta feldolgozni. Ezért előtérbe került az akác nemesítése, aminek a célját a következőkben jelöltük meg: gyors növésű, egyenes törzsű, a fagy iránt kevésbé érzékeny fajták szelektálása, valamint a virágzás időtartamának a meghosszabbítása és a virág nektárhozamának a növelése. Az Országos Mezőgazdasági Fajta-minősítő Tanács ez ideig 10, szelekciós nemesítés során kialakított akác fajtát ismert el, ill. honosított meg, van továbbá 12 fajtajelöltünk is.

Az *OUTLOOK ON AGRICULTURE*-ban megjelent „Black locust: the tree of agriculture” című cikkünk és az Akadémiai Kiadó által kiadott, „The black locust” című kismonográfiánk hatására, akáctermesztési és -nemesítési eredményeink iránt számottevő nemzetközi érdeklődés mutatkozik. A hozzánk beérkező információk szerint az akác erdőgazdasági szerepe szinte valmennyi, akáctermesztésre szóba jöhető országban felülvizsgálat alatt van, az akáctermesztésben a közeljövőben számottevő fellendülés várható.

A michigani állami egyetem, a georgiai állami egyetem és a WESTVACO papíripari vállalat kezdeményezte az akác szerepéről nemzetközi konferencia rendezését 1991 júniusában. Az USA földművelésügyi minisztérium erdészeti szolgálata támogatja együttműködésünket az akácnevelésben a michigani állami egyetemen és kilátásba helyezte további két, nemzeti kutatóintézetünkkel való együttműködésünk elősegítését. Ugyanakkor

az intézet és csoportunk szűkös anyagi lehetőségei, valamint az intézet kényszerű átszervezése következtében ez idő szerint nincs megnyugtatóan biztosítva akácfaajtánk fenntartása.

Korábban a méheslaposi, bajti és máriabesnyői intézeti csemetekert látta el fajtaikat fenntartását és szállította az üzemi csemetekerteknek szuperelit szaporítóanyagot. Az elmúlt évben Méheslapost visszavette a Kiskunsági EFAG, ottani törzsanyatelepünket kénytelenek voltunk felszámolni. Bajti az idén a jövedelmezőbb díszfenyőtermesztésre hivatkozva leállt az akác fajtafenntartásáról. A máriabesnyői kísérleti csemetekertet az intézet eladja, az ott levő két törzsanyatelepünket jövőre fel kell számolnunk. Átmeneti megoldásként a gödöllői új arborétumban létesítettünk egy törzsanyatelepet. Ígéretet kaptunk továbbá, hogy törzsanyatelepeink számára adnak majd területet a gödöllői új arborétumban létesítendő, korszerű kísérleti csemetekertben.

A Felsőtisza EFAG várhatóan megvásárolja három fajtaikat (a 'Rózsaszín', a 'Mátyusi' és az 'egylevelű' akác) fajtafenntartási, szaporítási, valamint hazai és külföldi forgalmazási jogát. Szóba került ilyen célra kft. alakítása, melyben a FEFAG mellett részt vesz a MONIMPEX, a HUNGARONEKTÁR és az ERTI. Nagy problémánk az is, hogy

a nemesített akácfaajták elterjesztését az erdőtelepítési egységek nem teszik lehetővé.

Egy hektár nemesakác erdőtelepítés többbe kerül, mint egy hektár nemesnyár-telepítés. Ugyanakkor a nemesnyár-erdőtelepítés egységára 40 ezer Ft/ha, a nemesakác-telepítésé 28 ezer Ft/ha, amihez még hozzá lehet adni 7 ezer Ft nemesítési felárat, így 35 ezer Ft/ha-t kapunk. Nemesnyárból hektáronként általában 625 db csemetét ültetnek, ami 7–8 Ft-os áron 4375–5000 Ft csemeteárat jelent. Nemesakácból 4 ezer csemetét kell ültetni, ami 5–7 Ft-os áron 15 800–21 400 Ft-ba kerül. Az erdőtelepítési egységekre vonatkozó rendelet előírja, hogy nemesakácot csak I–II. osztályú termőhelyekre lehet telepíteni, és hogy az összes kiültetett csemete legalább 70%-a legyen nemesakác. A rendelet így — akarva, nem akarva — lehetetlenné teszi a nemesített akácfaajták elterjesztését. A megoldás kétféle lehet:

fel kell emelni az akác egységárat, illetőleg felárat, el kell tekinteni a 70%-os nemesített csemetearánytól.

Nem tartható az az előírás sem, hogy csak I. és II. osztályú termőhelyre lehet nemesakácot ültetni, hiszen a gödöllői Arborétumban akác fajtakísérleteink III. osztályú termőhelyen jó eredményt adnak. Tekintettel az ozlop- és rúdfatermelés, valamint a méztermelés és vadtakarmány-termelés fontosságára, feltétlenül ki kell terjeszteni a nemesakác ültetését a III–IV. osztályú termőhelyekre is. Ilyen szabályozás mellett a csemetekertek termelnek elegendő nemesakác csemetét, különösen akkor, ha az erdőtelepítők a csemetét egy évvel korábban megrendelik.